

תמלול הרצאתן של מיקי פרי ואורנה רוני

מיקי: דובר על הדרה כפולה. נביא כמה קולות מתוך דוח של אישה לאישה, שקראנו לו הקול השקוף, נשים מדברות על מוגבלות ופמיניזם, ערכו אותו דליה שיושבת פה, חדווה אייל, כתבו גם אסנת יחזקאל להט חברה שלנו, חברה לדרך, ואנחנו מיקי ואורנה. המחקר התחיל בפעילות של קבוצת העלאת תודעה. נפגשנו חצי שנה האחת לשבועיים, היינו 14 נשים, גיל ממוצע 40, חלק עם מוגבלויות נראות, חלק בלתי נראות, חלק בלי מוגבלות. לא התבקשנו להגיד מה סטטוס שלנו מבחינת מוגבלות כדי להיות חלק מהקבוצה, היינו צריכות להתעניין במוגבלות ופמיניזם וקשר ביניהם. בגלל העדר מהשיח של נשים עם מוגבלויות, של נשים עם מוגבלות נעדרות גם משיח על מוגבלויות וגם משיח פמיניסטי, תוך כדי פגישות של קבוצה הוחלט לקיים מחקר איכותני, מטרה לחשוף קולות של נשים עם ובלי מוגבלויות בדיון על מוגבלות מנקודת מבט פמיניסטית. המשתתפות לקחו חלק גם בכתיבה וגם בעריכה של המחקר.

אורנה: התפיסות הנוגעות לאנשים ונשים עם מוגבלות. אנשים אלה בתוך הקבוצה נשים חוות דיכוי עמוק יותר או מספר דיכויים, שקשורים גם להיותן נשים וגם להיותן נשים עם מוגבלויות. תפיסות חברתיות הן הגורמות לתיוג שלילי כלפי נשים עם מוגבלות. שהוא מאפיין משותף בולט כזהיו חברתי להדרה שלהן. תיוג זה כולל יחס חברתי מזלזל, הגדרתן כקבוצה שולית בחברה, והתייחסות אליהן כאל שקופות, כחסרות יכולות ויצירתיות ולכן גם כאל מי שאינן שוות ואינן יכולות להיות בעלות דעה או מובילות או מנהיגות. לא פעם המוגבלות הפיזית החושית או נפשית נתפסת גם כאינטלקטואלית וחברתית.

מיקי: אחת ממשתתפות המחקר אמרה לכל אישה יש קשיים, לאישה עם מוגבלות יש קשיים רבים, חיבור נשים ומוגבלות זה נורא.

קבוצה זו יוצרת מציאות שנשים אלה אינן נראות במובן הפיזי, בשל כך הן נראות שקופות במובן החברתי. ביטוי לשקיפות הוא העדר נגישות חברתית, והתייחסות אליהן כאל לא שוות. אמרה אחת הנשים: נשים עם מוגבלויות כמעט לא נראות. כחברה אנחנו חסרי סובלנות. התייחסות לצרכים שלא מעניינים אותנו, אנשים עם מוגבלות נתפסים כהפרעה במרחב הציבורי. עם שקיפות חברתית יש להן נוכחות בולטת שמחריגה אותן מהסביבה, בגללן נתפסות כמטרד במרחב הציבורי.

מסביב לא נותנים לך לשכוח - את לא יכולה, לא מסוגלת, וזה ממשיך כל הזמן.
מיקי: אישה אחרת אמרה – אני יושבת בכיסא גלגלים, בחלל שונה, מישהי אחרת אמרה: קודם כל יש פחד, בייחוד ששומעים סיפור כמו שלי. לא עוזר שאני אומרת לאנשים שזה כמו כל הצרות שנופלות עלינו.

אורנה: יש גם תחושת בושה. לא רק שאנשים ונשים בלי מוגבלויות כלפי אנשים ונשים עם מוגבלות, אלא גם אנשים עם מוגבלות כלפי עצמם. בושה מחריפה את העדר תקשורת והנתק.

מיקי: מתביישים לדבר על נכות נפשית וגילוי עריות. נכות נפשית היא כתם. אישה עם נכות אינה חשובה, לא מקשיבים לה.

אורנה: כמו כן קיימת הנחה מוטעית שנשים עם מוגבלויות נראות לא יכולות להיראות טוב. אחת הנשים בלי מוגבלות אמרה: זה שאת יפה זה מעורר קנאה, גם אצל נשים בריאות זה יכול לקרות. אבל לנשים שהן מוגבלות הפער כזה גדול, זה חוויה קשה גם אם יהיה לך לא נעים. אני רוצה לציין שרובנו הנשים עם מוגבלויות בקבוצה, גם שלא הרגישו כך, הראו שמרגישות יפות.

למרות הפרדה בין עמדות חברתיות ואישיות, חלק מהמשתתפות מודעות לזה שגם תחושותיהן הנשיות מושפעות מדעות מוקדמות. הן ציינו שלגבי נשים דעות שליליות כלפי נכות הן קשות יותר, כי משלבות סטריאוטיפים לגבי נשים וגם לגבי מוגבלויות. כולן חשבו שהחלוקה המסורתית הרפואית של מוגבלות ולא מוגבלות היא השלטת המגדירה בין נשים עם וללא מוגבלות. רק חלקן אמרו שיש חלוקה דיכוטומית ברורה בין השניים, וזה מביא לנחיתות כלכלית. כולן ערערו על הדרה של מודל רפואי המקובל, והיו ספקניות כלפיו כלפי ההגדרות בכלל. לגבי תפיסת הגדרה עצמית, רוב נשים הגדירו עצמן נשים עם מוגבלות. הגדרות נעו על רצף מהדרה גמורה וחלוקה ברורה בין אדם עם וללא מוגבלות, גם טשטוש הבדלים, וגם תיאור רצף, גם התייחסות למוגבלויות נראות ומוגבלויות בלתי נראות. אישה עם לקות שמיעה אמרה: בתקופה הקשה שלי כשראיתי אנשים בכיסא גלגלים חשבת לא פעם אם הייתי מוכנה להתחלף. אמרתי אתם עומדים פה, מדברים, שומעים.

המשתתפות אמרו - כבר מתחילת בגרותי אני מתעסקת בגבולות המטושטשים של נורמליות לואי נורמליות, של בריאות, חולי נכות. מצד אחד לכל אחת יש מוגבלות כלשהי בחייה. מצד שני העדר מוגבלות רואים זאת כפריבילגיה.

בנוגע לקשר בין מוגבלות לפמיניזם. דיברנו על הצורך בהשקעת מאמצים להשפעת המודעות לכך כחלק מסדר יום הציבורי, בהתייחס לתפיסות הרווחות, שבשלהן קולן של נשים אלה לא נשמע. במרחב הפמיניסטי הוא כלל לא קיים. אומרת אישה פמיניסטית: אנחנו הנשים המאוד מודעות לא סופרות נשים עם מוגבלויות.

חברות הקבוצה הגיעו מרקעים שונים הקשורים למוגבלות ופמיניזם. חלקן הגיעו עם מוגבלויות וחלקם עם פמיניזם, כמה הביאו שילוב של השניים. התייחסו אליהם ברמות שונות של הקשרים – התייחסות אידיאולוגית רחבה, וגם התייחסות לחוויות וקשיים ספציפיים של נשים עם מוגבלות. רובן התייחסו לחוויות ילדות שזורות בהן, חוויות של גוף, מפגש עם העולם ובחירות חיים בלתי קונבנציונלית שמעצבות תפיסה פמיניסטית שלהם. כאן הפמיניזם שלהם היא התייחסות חברתית רחבה שלא קשורות לחוויית חיים קונקרטי. מצד שני היו אלה שראו בפמיניזם הבנה ביקורתית של נושאים הקשורים בחברה ומגדר ושל הבניה חברתית ותפיסת עולם הפמיניסטית כיוצרת חיבור בין אנשים ודיכויים. העשייה הפמיניסטית באה לידי ביטוי בסירוב להשתעבד למודלים ולפרקטיקות חברתיות המגבילות את האוטונומיה של האישה, שהיא שנויה במחלוקת כאשר מדובר בעצמאות אישה עם מוגבלות.

מיקי: ראיית עולם שלי היא בהיבט של פלורליזם והכלה ורוב תרבותיות.

אורנה: זה מקום שאקטיביזם פמיניסטי היווה חיבור לנשיות וחלק בלתי נפרד מהגדרה עצמית. המודעות הפמיניסטית אפשרה חגיגת נשיות, לא השלמות הגופנית אלא החיבור לגוף המשותק.

התמה של תפישת המוגבלות כחיסרון או כיתרון הייתה אחד הנושאים שעלו בשיחות הקבוצה. חלק מהמשתתפות התייחסו אליה כחיסרון ואמרו: להיות אישה עם מוגבלות זה רק חיסרון. מישהי אחרת אמרה: חיים ללא מוגבלות קלים יותר.

לעומתן היו כאלה שסברו שחיים עם מוגבלות היוו עבורם יתרון ומקור לעוצמה אישית, דיברו על הערך המוסף שהחיים עם מוגבלות העניקו להן.

מיקי: העובדה שאני גם אישה וגם עם מוגבלות היא נכס שיש לי עוגן לדרוש או לבצע שינוי חברתי. אורנה: היא נושאת בגאווה את היותה אישה עם מוגבלות. נכות ונשיות הן חלק מזוהת שלה ואומרת: אני לא יכולה להפריד בין החלקים הכרוכים זה בזה. אחת מהנשים האחרות אמרה: מוגבלות פיזית נותנת אפשרות לראות דברים ממקום אחר. שום דבר לא מובן מאליו, לכל דבר יש ערך מוסף. יש בכך תחושת שליחות – תחושת משמעות להיות שופר לקולות נשים אחרות. מקור נוסף להעצמה הוא חיבור בין ראייה פמיניסטית ותפיסה עצמית, תפיסה של גוף מוגבל ולאהבה של אישה שהגוף שלה מוגבל.

כשאת מתקרבת פתאום הגוף מתמוסס כי אישיות מושכת אותנו. התאהבות בנפש פירושה גם להתאהב בגוף המעוות, הפגוע, הכואב.

מהמחקר שלנו עולה שקשיים של נשים עם מוגבלות בישראל נובעים מהדרה חברתית ומעמדות סטריאוטיפיות שליליות. ומאופיינים על ידי שרשרת דיכויים שעמם הן מתמודדות. לפי התפיסה הביקורתית של מוגבלות, היא אינה אינהרנטית למצב של נכות, היא נובעת מתהליך של זיהוי המקום המודר של נשים עם מוגבלות בחברה.

יש צורך בקיום שיח עמן וביניהן, הקושר בין חוויות החיים שלהן עם מוגבלויות לבין מבנים חברתיים מפלים. דבר זה מעיד כמה בתחום המוגבלות, כמו בפמיניזם, האישי הוא הפוליטי.

זהו מחקר חלוצי בישראל. שמדגיש את צורך בהמשך החקר בתחום. ומעבר לכך, יש מקום לקדם את המחקר המשותף לנשים עם מוגבלות ולנשים בכלל, הן אלה שתקבענה את הנושאים נוגעים לחייהן, שכן על פי המסר של התנועה לזכויות של אנשים עם מוגבלות, שום דבר עלינו בלעדינו. תודה רבה.

מיקי: יש פה כמה עותקים של הדוח בעברית וערבית. את הדוח השלם אפשר למצוא באתר אישה לאישה.